

dzynarodowych zobowiązań traktatowych. Analiza drugiej fazy prac nad konstytucją tyrnowską pozwoliła Autorce ostatecznie odrzucić niektóre nieuzasadnione twierdzenia — m. in. A. P. Matviejeva — dotyczące np. biernej postawy profesora A. D. Gradovskiego w pracach Komisji Specjalnej, czy formalnego traktowania przez tę Komisję pierwotnego projektu statutu organicznego S. I. Lukijanowa.

Uchwaloną przez Zgromadzenie Ustawodawcze w dniu 16 kwietnia 1879 r. konstytucję Księstwa Bułgarskiego Autorka zalicza do najbardziej nowoczesnych i postępowych konstytucji europejskich tego okresu. Tę wysoką ocenę uzasadniają takie zasady konstytucji tyrnowskiej jak: równość, powszechne prawo wyborcze, wolność słowa, myśli i druku, prawo zgromadzania i zrzeszania, nietykalność osobista wraz z jej gwarancjami, decentralizacja, odpowiedzialność ministrów, nietykalność poselska i inne. Przypomnijmy, że konstytucja tyrnowska określała Księstwo Bułgarskie jako dziedziczną monarchię konstytucyjną z księciem na czele. Konstytucja przewidywała istnienie dwóch rodzajów jednoizbowych Zgromadzeń Narodowych: Wielkiego (do jego kompetencji należał np. wybór księcia i zmiana konstytucji) oraz Zwyczajnego. Konstytucja nie przewidywała proponowanej wcześniej rady stanu. Zauważyć też trzeba, że przewidywany w traktacie berlińskim „statut organiczny” uległ przekształceniu w „konstytucję”, co bardziej miało podkreślać bułgarską niezawisłość.

Trudno jest przecenić doniosłość okresu będącego przedmiotem wrażliwych analiz Autorki. Zawarte w nim dążenia i prace doprowadziły do końcowego opracowania politycznej organizacji Bułgarii i do wyboru księcia bułgarskiego (A. Battemberg) pod kierownictwem tymczasowej władzy rosyjskiej.

Pracę zamyka „Zakończenie” oraz krótkie streszczenie rosyjskie i francuskie. Zagraniczny czytelnik chętnie powitałby wykaz źródeł i literatury, orientujący go bliżej w stopniu opracowania bułgarskiej problematyki ustrojowej końca XIX w., jak też i mapki Księstwa Bułgarskiego i Rumelii Wschodniej.

JÓZEF CIĄGWA (Katowice)

História a realita spoločnej štátnosti našich národov, Košice 1982, ss. 124.

Publikacja jest monotematycznym zbiorem prac opublikowanych w serii „Acta Iuridica Cassoviensia” (tom 5). Autorami poszczególnych jej fragmentów są pracownicy Wydziału Prawa Uniwersytetu Pawła Józefa Szafarzyka w Koszycach oraz niektórzy związani z tą uczelnią — poprzez zajęcia dydaktyczne — pracownicy bratysławskiego uniwersytetu. Zespół autorski stanowią w przeważającej mierze historycy państwa i prawa. Przegląd zaprezentowanych w zbiorze prac świadczy o tym, iż poszczególne części książki mieszczą się w ramach specjalistycznych tematów, prowadzonych przez autorów niekiedy od szeregu lat. I tak np. znany z badań na temat czechosłowackiego parlamentaryzmu okresu międzywojennego F. Sivák¹ zamieścił tu artykuł o bazie klasowej czechosłowackiego parlamentaryzmu

¹ Por. np. następujące prace F. Siváka: *Z činnosti poslancov KSČ v Národnom zhromaždení v rokoch 1920-1925*, Právnické štúdie, R. XIV, 1966; *Počiatky právneho a politického zakotvenia československého parlamentarizmu*, Právnické štúdie R. XIX, 1971; *Vznik klubu poslancov KSČ a ich postoj k zahraničnej politike československej buržoázie na pôde parlamentu v prvom volebnom období*, (wraz z J. Fischerem), Právny obzor, R. 54, 1971; *Opozícia poslancov KSČ na pôde buržoazného parlamentu v prvom volebnom období v rokoch 1921-1925, a jej zameranie*, Právnohistorické studie, 17, 1973.

burżuazyjnego. Podobnie J. Klimko, autor wydanej niedawno książki o rozwoju słowackiego terytorium i kształtowaniu granic Słowacji² rozważa w tomie zagadnienie przyłączenia Słowacji do Republiki Czechosłowackiej po pierwszej wojnie światowej. Dwa artykuły akcentują elementy z zakresu historii doktryn polityczno-prawnych i narodowych. Są to opracowania A. Bröstla na temat poglądów Słowaków amerykańskich na rozwiązanie prawnopaństwowe w państwie czechosłowackim³ oraz J. Fischera pt. *Dzieje poglądów i rozwoju stosunków Czechów i Słowaków w płaszczyźnie prawa państwowego*. Okresu powstania Republiki Czechosłowackiej i pierwszych lat jej istnienia dotyczą — poza wzmiankowanymi już pracami J. Klimko, A. Bröstla i J. Fischera — następujące artykuły: *Niektóre rysy stosunku klasy robotniczej i jej reprezentacji politycznej do powstania Republiki Czechosłowackiej* (J. Džugas); *Udział Słowaków w powstaniu państwa czechosłowackiego* (A. Rašla). Ustrój organów centralnych Republiki Czechosłowackiej na podstawie konstytucji tymczasowej z 13 XI 1918 r. oraz konstytucji z 29 II 1920 r. przedstawiła Š. Mertanová (*System najwyższych organów władzy w systemie politycznym po powstaniu burżuazyjnej Republiki Czechosłowackiej*). Całości okresu międzywojennego dotyczy wzmiankowany już artykuł F. Siváka. Okresowi początku lat dwudziestych poświęcił swoje opracowanie P. Mošný (*Początki ruchu faszystowskiego w burżuazyjnej Czechosłowacji*). Współczesnych problemów czechosłowackiego prawa konstytucyjnego, tak od strony ustawy konstytucyjnej o federacji czechosłowackiej z 27 X 1968 r., jak i kilkunastoletniej praktyki ustroju federalnego dotyczy zamykający tom artykuł L. Somorovej pt. *Pozycja narodowych republik w federacji czechosłowackiej*. Wszystkie artykuły zaopatrzone są w krótkie streszczenia w języku rosyjskim i niemieckim.

Przegląd prac zamieszczonych w tomie świadczy o mocniejszym akcentowaniu przeszłości — co jest, ze względu na specjalizację autorów zupełnie oczywiste — mimo że tytuł książki zapowiada swoistą równowagę tematów historycznych i współczesno-ustrojowych. Niewątpliwie jednak między współczesnym ustrojem federalnym a prawnopaństwowymi stosunkami Czechów i Słowaków w okresie międzywojennym istnieją mocne związki — zresztą o charakterze negatywnym, które omawiana publikacja należycie uświadamia. Monotematyczny zbiór prac dziewięciu słowackich historyków prawa, poświęcony stosunkom czesko-słowackim w płaszczyźnie prawa państwowego, akcentujący bardziej zjawiska ogólnohistoryczne, gospodarcze i społeczno-polityczne, niż będące ich skutkiem zjawiska czysto prawne, jest dobrą wizytówką aktualnego stanu badań i możliwości naukowych młodego Wydziału Prawa w Koszycach.

JÓZEF CIAGWA (Katowice)

Hans Hattenhauer, *Geschichte des Beamtentums*, Köln u.a. 1980, Carl Heymanns Verlag KG, ss. 486.

W żadnym kraju nie poświęcono dziejom statusu urzędnika państwowego tak bogatej literatury jak w Niemczech, a po 1949 r. w Republice Federalnej Niemiec. Wymieńmy klasyczne prace O. Hintzego, *Der Beamtenstand*, w: *Vorträge der*

² J. Klimko, *Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc*, Bratislava 1980, ss. 154, 10 map.

³ O poglądach Słowaków amerykańskich na przyszłe wspólne państwo Czechów i Słowaków pisał niedawno F. Bielik (*Vývin názorov amerických Slovákov na spoločný štát Čechov a Slovákov*, w: F. Bielik a kolektív, *Slováci vo svete*, zv. 2, Matica Slovenská v Martine 1980, s. 151-159). Dwutomowa publikacja *Slováci vo svete* wydana została z okazji stulecia początków masowej emigracji słowackiej.